

Kopecký, Milan

K nedožitým sedmdesátinám I.N. Goleniščeva-Kutuzova

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1974, vol. 23, iss. D21, pp. 234-236

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107658>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

rárního druhu: čistě dobrodružnou, detektivní a hororovou, při čemž poslední označil za úpadkovou fázi.

O dvou etapách socialistického realismu promluvil docent Palackého university Miroslav Zahradka, poukázav na odlišné znaky v oblasti tematické i formální při světonázorové kontinuitě. Docent Milan Hrala z Karlovy university hovořil o změnách, k nimž dochází v umělecké tvorbě v důsledku velkých společenských proměn. Nejde tu jen o změny v tematice, ale i o změny v kritériích, v hierarchii hodnot, v systému druhů i ve stylu. Říjnová revoluce přinesla kvalitativně nový materiál. Ve způsobu ztvárnění tohoto materiálu v letech bezprostředně porevolučních dají se odhalit jisté obecné tendence, jež referent demonstroval na Malyškinově Pádu Dairu jako prototypu tohoto druhu sovětské prózy. Jsou to: kontrastní rozdělení společenských sil, převaha epičnosti nad umělecky komponovanou dramatickostí, preferování kolektivního hrdiny před hrdinou individuálním, jistý podíl výmyslu v podání historických jevů a dějů.

Diskusi vyvolal projev pražského rusisty Miroslava Wagnera o proměnách groteskna v sovětské literatuře. Odvolává se na Mannovu teorii groteskna a na sovětské teoretické práce, hájí Wagner právo umělce na zveličení a zkresení. A. V. Lunačarskij toto právo neupíral ani Bruno Jesenskému ani Vladimíru Majakovskému. Groteskno má v Rusku dávno tradici, a to nejen v literatuře, ale i ve výtvarném umění, v ilustracích k dílům Gogolovým, Ščedrinovým, Suchovo-Kobylinovým. Na paralele mezi F. Kafkou a A. Platonovem ukázal Wagner, že groteskní tvárné postupy jsou u obou projevem dezorientace, ale zatím co u Kafky vyúsťují v odcizení člověka, u Platonova naopak sledují návazání mezilidských vztahů v dočasně nepřehledném světě. Totéž pak doložil referent ještě příklady z tvorby E. Svarce a L. Solovjova. — V diskusi shledal A. V. Kovaljov v referátu Wagnerově jednostranný výklad funkce groteskna a jeho izolování jako tvárného prostředku. Poukázal na práce Bušminovy a Michajlovovy o tomto tématu, v nichž se groteskno oceňuje jako jeden z mnohých prostředků realistické metody. Groteskní způsob vyjadřování není jen projevem rozkolísanosti světového názoru spisovatele a z toho plynoucí skepse (jako u Kafky nebo raného Erenburga), ale také prostředkem k zřetelnějšímu vyjádření životní pravdy (jako např. u Majakovského nebo Leonova).

Jestliže podnětem ke svolání literárněvědného symposia v Brně byla dvě významná jubilea — osmdesáté výročí narození V. V. Majakovského a čtyřicáté výročí úmrtí A. V. Lunačarského —, pak faktický průběh zasedání překročil tento záměr; přinesl mnohé podněty k řešení vztahu revoluce a umění, obsáhl i obecné otázky z oblasti literárních druhů, typologických souvislostí, genetických vztahů, avantgardní dramatické a divadelní tvorby i marxistické literární kritiky. Jednání symposia přineslo nejen výsledky práce jednotlivých zahraničních i domácích vědců, ale zvláště otevřenou názorovou konfrontaci při hledání pravdy v otázkách vztahu revoluce—umění.

Vlasta Vlaišínová

K NEDOŽITÝM SEDMDESÁTINÁM I. N. GOLENIŠČEVA-KUTUZOVA

Dne 25. dubna 1974 by se dožil 70 let Ilja Nikolajevič Goleniščev-Kutuzov, literární vědec a folklorista, ale i básník a překladatel; jeho cesta do sovětské marxistické vědy nevedla přímočaře.

Otec I. N. Goleniščeva-Kutuzova, vysoký carský důstojník, emigroval za občanské války se svou rodinou do Jugoslávie. I. N. Goleniščev-Kutuzov ukončil v roce 1921 rusko-srbské gymnasium v Bělehradě a poté studoval na tamní filosofické fakultě románskou a jihoslovanskou filologii. Po absolutoriu učil francouzštině na několika místech, mimo jiné i v Dubrovníku, jehož renesanční kulturu mohl tak poznávat z autopsie. Současně zapisoval lidovou epiku dalmatskou, černohorskou, bosenskou a hercegovskou. Italskou renesanci studoval za prázdninových pobytů v Itálii v letech 1927 a 1928. Roku 1929 přesídlil z Jugoslávie do Paříže, kde pokračoval ve vysokoškolských studiích, jež ukončil roku 1933 disertací *L'histoire de Griseidis en France au XIV-me et au XV-me siècle*; toho roku vyšla v Paříži tiskem. V Paříži také vydal soubor svých básní jednak vyhraněně subjektivních, zejména se silnými reminiscencemi na ruský domov, jednak epických s názvem *Памяти* (1935).

Od roku 1934 do začátku války přednášel I. N. Goleniščev-Kutuzov jako soukromý docent na bělehradské universitě francouzský jazyk a literaturu. Materiál z pařížského

pobytu, vytěžený hlavně z rukopisných fondů Národní knihovny v Paříži, zpracovává v knize *Etude sur „Le livre de la vertu du sacrement de mariage et reconfort des dames mariées“ de Philippe de Mézières (Bělehrad 1937)*. V té době se podílí na přípravě III. mezinárodního sjezdu slavistů, který se sice v Bělehradě v roce 1939 konat nemohl, ale jehož materiály byly vytištěny. Podílí se také na sborníku obhajujícím a dokazujícím pravost Slova o pluku Igorové (1941). Není divu, že pokrokově orientovaná činnost I. N. Goleniščeva-Kutuzova byla v královské Jugoslávii prohlášena za sovětskou propagandu, I. N. Goleniščev-Kutuzov byl už v květnu r. 1938 zatčen a poté vystaven různým potížím na universitě i v soukromém životě. Po okupaci Jugoslávie zapojil se Goleniščev-Kutuzov do ilegální protifašistické činnosti řízené komunisty, v roce 1944 do partyzánského hnutí, ve významné hodnosti — zejména ve Vojvodině, a nakonec bojoval za osvobození Bělehradu.

V roce 1946 se I. N. Goleniščev-Kutuzov stal sovětským občanem, ale do vlasti se vrátil až roku 1955, když předtím přednášel na různých místech, např. v letech 1954—1955 na budapeštské universitě. V Sovětském svazu uplatnil své bohaté odborné znalosti jako vědecký pracovník Institutu světové literatury Akademie nauk SSSR i jako profesor italské a francouzské literatury na moskevské universitě v letech 1956—1958 a samozřejmě i jako člen různých vědeckých rad a redakcí, jako pečlivý recenzent mnoha prací rukopisných i jako překladatel. Bohatý a čínorodý život I. N. Goleniščeva-Kutuzova se naplnil 26. dubna 1969, den po jeho pětadesátinách.

Nejllepší a nejpodněnější ze studií I. N. Goleniščeva-Kutuzova byly soustředěny do knihy *Славянские литературы, která vyšla v roce 1973 v Moskvě (480 stran)*. Většina z nich byla otištěna v posledních 15 letech badatelova života (některé ovšem krystalizovaly dlouho předtím), pouze dvě byly napsány pro zamýšlený soubor, který však už zredigoval D. S. Ličtačov, autor zaslíbené předmluvy o životě a díle I. N. Goleniščeva-Kutuzova. Studie jsou věnovány problémům především literárněhistorickým, žánrovým a versologickým. Do oblasti literární historie patří: *Предренессансные процессы в культуре южных славян до турецкого завоевания и византийская традиция (tištěno z rukopisu)*, *Сербская, болгарская и македонская литературы конца XV—XVI столетий (z rukopisu)*, *Поэты Далмация эпохи Возрождения (1959)*, *О генезисе ранней буржуазной идеологии (1958)*, *Проблемы влияния и национального своеобразия в славянских литературах эпохи Возрождения (1961)*, *Первый великий поэт Польши Ян Кохановский (1970)*, *Украинский и белорусский гуманизм (1963)*, *О литературе барокко в славянских странах (1958)*, *Основоположник хорватского реализма (1955)*, *Писатель эпической темы (1962)*, *От романтизма к реализму (1961)*, pro soubor rozšířeno podle rukopisu), *Повесть об антифашистском Сопротивлении (1954)*; v těchto statích se nezřídka prolíná sledování vývojového procesu s řešením otázek teoretických. Dvou žánrů se týkají literárněvědně i folkloristicky zvládnuté studie, a to jednak o slovanském a hlavně jihoslovanském eposu — *Проблемы изучения славянского эпоса (1958)* a *Эпос народов Югославии (1964)*, jednak o pohádce balkánských Slovanů — *Сказки народов Югославии (1962)*. Versologické zaměření s použitím metody srovnávací metriky mají *Александрыйский стих в России и на Западе (1965 a 1966)* a *Словородец в русской поэзии (1959)*.

Už z názvů studií je zřejmé, že zájem I. N. Goleniščeva-Kutuzova se soustřeďoval na literatury jihoslovanské, a proto by snad byl vhodnější jiný titul knihy, neboť jeho nynější podoba vnucuje dojem, že jde o syntetické dějiny všech slovanských literatur. Zájem Goleniščeva-Kutuzova o západoslovanské literatury byl menší — v souboru se projevuje vlastně jen studií o Kochanovském. I když v knize nenajdeme žádnou stať týkající se speciálně české a slovenské literatury, přece aspoň některá místa svědčí o badatelově správném zasazování našich literárních jevů do širších souvislostí. Z tohoto hlediska zaslouží zmínky, že Goleniščev-Kutuzov ve studii *Проблемы влияния...* právem vysoko ocenil tvorbu Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic a Zikmunda Hrubého z Jelení (str. 105). Oba spisovatele pokládá za klíčové zjevy našeho humanismu také v knize *Итальянское возрождение и славянские литературы XV—XVI веков, která vyšla v Moskvě r. 1963, tři léta poté, kdy ji Goleniščev-Kutuzov v rukopisné podobě obhájil jako doktorskou disertaci (viz mou recenzi této knihy ve SPFFB U, D 11 — 1964, str. 191—193)*. V citované studii je souboru *Славянские литературы* muselo ovšem z proporcčních důvodů dojít k zjednodušení složité problematiky českého humanismu. To platí i pro stať *О литературе барокко...*, v níž se Goleniščev-Kutuzov zaměřuje na otázky terminologické a genetické. Protože si všímá baroka (a samozřejmě i klasicismu a jiných časově paralelních směrů) jak ve slovanských, tak v neslovanských zemích, dospívá k postřehům do určité míry novým, i když diskusním, zvláště tam, kde vychází z badatelů syntetizujících, ale ne vždy barokem speciálně se zabývajících (str. 365).

Na koncepci a závěry I. N. Goleniščeva-Kutuzova, vyplývající ze slovanské a románské materiálové základny v širokém záběru od středověku do současnosti, bude jistě literární slavistika navazovat. Nejbezpečněji v oblasti bádání o humanismu a renesanci.

Milan Kopecký

BESEDA S FRANTIŠKEM PÍŠKEM

Pobočka SČSP na filosofické fakultě v Brně uspořádala 6. prosince 1973 besedu s *Františkem Píškem*, známým překladatelem sovětských prozaiků a dramatiků. Píšek uvedl do češtiny na 30 autorů a mimo jiné také slavnou knihu K. S. Stanislavského *Můj život v umění*.

František Píšek vypravoval o tom, jak poznal osobně některé sovětské spisovatele. R. 1923 setkal se poprvé s Iljou Erenburgem v Praze. Výbor z jeho *Dýmek* vyšel pak v Píškově překladu nákladem Aventina. S Erenburgem stýkal se Píšek často, naposledy ho viděl v Moskvě r. 1967. V Erenburgových knihách při vši jejich satiričnosti bylo i něco vizionářského. Erenburg se díval dopředu a v postavě Karla Schmidta podal předobraz Adolfa Hitlera. Erenburgovou manželkou byla malířka Ljubov Kozinceva. Také odsud je třeba vysvětlovat spisovatelův zájem o výtvarné umění; je známo, že Erenburg měl vynikající sbírku moderních malířů, že se s mnohými (např. českým malířem Josefem Šímou) v Paříži vidával. R. 1927 provázal František Píšek po Praze Vladimíra Majakovského, který v Národním domě na Vinohradech a v Osvobozeném divadle recitoval *Levy pochod*. Majakovskij se tehdy poznal s některými českými spisovateli (např. s Marií Majerovou). Drama Alexeje Tolstého *Zlatý klíček* bylo v Píškově překladu uváděno v Brně. Píšek se s Tolstým poznal r. 1936 na dači u Leningradu. Některé sovětské spisovatele (A. Fadějeva, M. Šolochova) viděl Píšek osobně při jejich zastávce v Praze.

Velký význam měly Píškovy překlady sovětských dramatiků. Inscenovala je činohra v Brně a činohra v Olomouci. Slavné byly premiéry *Optimistické tragédie* V. Višněvského a *Zkázy eskadry* A. Kornijčuka v Olomouci.

V poslední době překládá František Píšek sovětské prozaiky z nejmladšího, jak sám je nazývá, čtvrtého a pátého pokolení. Zajímají ho pro svůj vášnivý vztah k současnosti a pro pozornost, kterou věnují nitru člověka.

Beseda s Františkem Píškem ukázala, kolik bohatých zkušeností a kolik faktů zůstává zatím v jeho paměti ukryto. František Píšek by je měl zveřejnit.

Artur Závodskij